

ՈՍԿԵՆՈՂԻԿ ԿԱՄ ՆԱՐԳԻՈՒ

Զրոյց մը

Խեղճ մայր...

Ողբատ էր և հիւանդագին. ամուսին մը ունէր որ չէր ուզեր աշխատիլ, ու արեցութեամբ՝ քաղցը մոռցընել կը նայէր: Գինովցած տուն դառնալով՝ անխնայ կը գանակոծէր կինը թէ ինչու այդ խեղճ ձեռաց աշխատանքովը չէր կրցած կերակուր մը պատրաստել լրեն:

Բայց իր աղքատութեան մեծագոյն տառապանքն այս չէր: Պղտիկ հասակէն վարժած էր անտարբեր ու արհամարհոտ աչքով մը նայիլ աշխարհի վրայ՝ ուր իրեն նմանիք կարծես թէ ուրիշ բանի համար եկած չեն՝ բայց անօթութիւն կ'ըլլու և ծեծ ուսելու: Տղայութեան տանն հայրն էր զինք ծեծող, իսկ հիմայ ամուսինը:

Ձէ, քաղցը չէր զինք թշուառ ընողը, և ոչ ծեծն իր սիրտը կտրտողը: Զաւակի մը սէրն ունեցած էր, սիրուն ու գեղեցիկ զաւակի մը՝ որ իրեն աչքին գեղեցկագոյն և սիրելի էր քան զամենայն մանկիկա մեծատանց՝ զորս կը տեսնէր ճոխաբար զարդարուած, հագուած սըգուած: Գիսակ իր ուրախութիւնն ու հարստութիւնն էր. իր բոլոր աշխարհը: Անոր համար սիրով կը համբերէր անօթութեան, կը տանէր դանից ամուսնոյն, կեանքն իրեն հաճոյ էր:

Ու թ ամիս յառաջ, միայն քանի մը օրուան հիւանդութեամբ, Գիսակ փողացաւով մեռեր էր:

Սրտին յուսահատ ու անմխիթար ցաւէն ինքն ալ հիւանդանալով, մահուան ու կենաց մէջ ամիս մը անցնելով ի հիւանդանոցին, կրկին դարձեր էր ի տուն, ի կրնլ և ի նեղիլ:

Էրիկը՝ գրեթէ գոհ որդւոյն մահուանը համար, մերթ ընդ մերթ ուսերը վեր վերցընելով ու վայրագ ժպիտով մը կ'ըսէր. « Ինչ փնաս. անօթի մը ոյակաս աշխարհիս երեսէն »:

Իսկ խեղճ մայրը՝ ինչպէս ու թ տարի յառաջ միայն Գիսակայ ուրախութեամբն ու կեանքովը ապրեր էր, հիմայ ալ կ'ապրէր միայն անոր մահուան ցաւով:

Դժնդակ ու հանապազօրեայ աշխատանք՝ որով բռնադատուած էր ոգեպահիկը ճարել, թոյլ չէր տար իրեն՝ բայց միայն կիրակի օրերը այցելութիւն մը ընել այն փոսին ուր կը ննջէր Գիսակ: Երկաթեայ խաչ մը գնելու համար՝ հարկ եղած էր գրաւի դնել հարսանեկան մատանին ու օղբը. գեղեցիկ խաչ մը, որ իրեն համար եկեղեցի ու արքայութիւն մ'էր: Փափաքելի էր՝ հոն իր սիրելի զաւակին քով, զինք ծածկող հողոյն տակ ննջել ու հանգչիլ:

Կիրակիէ կիրակի ծաղկանց փունջ մը կը տանէր, ոչ ծաղկավաճառաց խանութէն գնուած, — զի չէր կրնար, — այլ անոնցմէ զոր Աստուած դաշտերուն մէջ կը ցանէ, ու կը բուսնին կը ծաղկին ի ցանկապատս ու յանցս ճանապարհաց:

Թշուառ մայր:

Իր գտնուած երկրին մէջ վաղահաս է ձմրան եղանակը. և նոյեմբերի երկուքին, մեռելոց յիշատակին նուիրուած այդ օրը, չէր գտնուէր ծաղիկ մը դաշտաց մէջ, ճանապարհաց անցից վրայ՝ ուստի օովոր էր քաղել:

Չէր ու գեր, չէր կրնար առանց ծաղիկ թողուլ այն օրը իր սիրելի ու վաղամեռիկ Գիսակը:

Ուստի կանուխ՝ արշալուսի բացուելուն ելաւ տնէն. ծաղկավաճառի մը գնաց, հարցուց թէ ինչ կ'արժէր թառամած տալիաներով կապուած փունջ մը:

Տասը դահեկան, ըսաւ:

Տասը դահեկան. պատասխանեց կինը: Պարտքով տուր ինձ զայն, և ես խօսք կու տամ կամաց կամաց վճարել:

Դրակավաճառը կարեկցութեամբ գլուխը շարժեց, և դարձաւ զոհ ընել անկէ նոսազ աղքատներն որ պարտքով չէին ուզեր գնել ծաղիկ փունջ մը:

Քաւեց բոլոր քաղաքը. տեսաւ խանութներու մէջ ի տես և ի վաճառ գրուած կամեխաներ, վարդեր, մանուշակաց ու անմեռուկ ծաղկանց փունջեր: Այնչափ ծաղկանց առատութեան մէջ չի կար իւրեն համար, իր Գիսակին գերեզմանին վրայ գնելու ծաղիկ մը:

Կառքիւրը կտնկ կ'առնուին վայրկեան մը ծաղկավաճառաց կըրպակներուն առջև. սգազգեաց արք և կանայք կ'իջնէին դնել վարդեր, անմեռուկ ու ինչուան գարգեհիա ծաղկանց փնջեր: Իսկ խեղճ մօրը, իր սիրելի որդեկին համար չկար և ոչ ծաղիկ մը:

Խանութներուն դրանք ըով կեցած էր, ու պիտի չքաշուէր նաև ուղորմութիւն խնդրելէն, որպէս զի գէթ փունջ մը, ծաղիկ մը կարեւոր գնել Գիսակին վրայ:

Սեւազգեստ օրիորդիկ մը, ուրախութենէ ինքիրմէ դուրս ծաղկավաճառին կրպակէն կ'ելլէր՝ պզտի բազկացը մէջ գրկելով ու հագլիւ կարենալով վերցնել մեծ փունջ մը գեղեցիկ ծաղկանց՝ որ հարկը դահեկանի արժէք ունէր:

Հառաչեց խեղճ մայրը, ու հագլիւ արաասուքը բռնելով՝ մեղմաւ ձայն աղաչեց. Սիրուն օրիորդ, տուր ինձ ծաղիկ մը, վարդ մը միայն իմ Գիսակիս համար:

Օրիորդը և ոչ լսեց, այնչափ զբաղած և զոհ էր ձեռքի փունջը ցուցնելով քրոջը որ կառքին մէջ նստած էր. Տես, կ'ըսէր, սրչափ մեծ է. հարկը դահեկան վճարեց մայրիկս:

Ու կապքերը հտնէ ետև խռնուած կը յառաջէին դէպ ի գերեզմանատուն . ամէնքն ունէին ծաղկունք ու պսակներ զոր կը տաւէին իրենց սիրելի մեռելոց :

Կ'երթար հետիոտս խեղճ մայրն ալ, ու շունէր ծաղիկ մը, և ոչ իսկ դաշտաց ծաղիկ մը իր անմոռանալի Գիսակին համար : Անմիջեմար ու յուսարեկ, արցունքն ալ պակսեցաւ իրեն :

Հազիւ քաղքին դրան քով մտեցաւ, մէկէնիմէկ կանկ առաւ կեցաւ . ու իր լոխն ու բռննց յաւոց մէջ՝ օրով տեսնողին կարեկցութիւն ու սարսափ կ'աղղէր, ժմիտ մը փայլեցաւ երեսը . մահաւանդ թէ գոհ և ուրախ ծիծաղ մը . աչքերը լեցուեցան արտասուօք :

Որգեանկ սիրելի, կ'ըսէր, դու ալ պիտի տնենաս քու ծաղկընէրդ այլոց նման :

Ու արագ արագ քայլափոխով տուն կը դառնար :

Եւ այն աղքատին յարկին տակ՝ ուր կարևորն կը պակսէր, աւելորդ բան մը միայն կը գտնուէր : Վառարանին վրայ՝ ապակեայ զանգակով ծածկուած՝ հինուսին լաթերու կտորուանքէ շինուած ծաղիկ մը կար, ժամանակէն գոյնը կորուսած, բայց դեռ ևս յեղեցիկ, որովհետև երկու սերնդեան խնամոտ երկար սիրովն պահպանուած էր : Արուեստական ծաղկունք էին՝ զորս անմիջեմար կնոջ մայրը ընծայ ընդուններ էր յամուսնոյն՝ իրենց հարսանեաց օրը, և ժառանգութիւն ձգքեր էր գտները պատուիրելով որ աշխարհի գնալն ալ չտարացընէ զայն . որովհետև բաղդ բերող՝ սիրոյ յուռուսթ մ'էր :

Այդ աղքատին ու անչօք փնփկ՝ տունէ տուն անցեր էր, լուռ վկայ մը այնչափ վշտաց, առաւապանաց և արտասուաց :

Մայրը՝ ինք իրմէ դուրս ելած, գողալով գողղզալով, մեծ յանցանք գործողի մը նման, վեր վերցուց ապակին, երկիւղալից աագնաւ պով մը առաւ ծաղկընէն, առաջին անգամ գողութիւն ընողի մը վախովը, վազեց վար ինչաւ սանգուխէն, ու գերեզմանատան ճամբան բռնեց :

Երկին ու կրկին կը համբուրէր, յուսարով թիրեւս որ կարենայ ջերմացընել իր սիրով լի ցաւերովը, և միւսանգամ կեանք տալ այն ծաղկանց : Մերթ ընդ մերթ համբուրելէն դադարելով, Մայր իմ, կ'ըսէր, գիտեմ որ պիտի ներես այս յանցանացս . Գիսա՛յ ալ պէտք է որ ունենայ իր ծաղիկը . ու մեռելոց քաղցր ու սիրալիի յիշատակին նուիրուած այս տխուր օրուան մէջ՝ քեզմէ, իր մամէն, պիտի ընդունի զայն :

Նոյն պահուն կ'անցնէին կապքեր՝ ծանրաբեռն մշտադալար պըսակօք, վարդիւք, գոյնզգոյն, քաղցրահոտ մանուշակօք որ օդը դարնային բուրմամբ կը լեցընէին :

Գերեզմանատան դրան քով բռնադատուած էր կանկ առնուլ խեղճ կինը, բազմախուռն և աղմկալիի ամբոխէ մը արգիլուելով : Ո՛ր .

չափ սակաւաթիւ էին արտասուողք, և բազմապոյնք անոնք որ աւելի զբաղած կ'երևնային իրարու սգոյ հանդերձանքն ու արդուզարդը դիտելով:

Այդչափ գեղադէշ ծաղկանց մէջ կարծես թէ խեղճ մայրը կ'ուզէր պահել ուրիշներու աչքէն իր փունջը՝ ամաչելով մը անոր անշուք աղքատութեան վրայ:

Վերջապէս կրցաւ մտնել ի գաշտն մահու, գտաւ իր խաչը, խոնարհեցաւ ինկաւ ի գետին ու չէր դադրեր յարտասուաց, որ այնչափ ազդու են բարեզգած սրտից վրայ:

Կապեց խաչին վրայ բերած ծաղկըները. ու համարոյնները կրկնելով, կ'ըսէր ու կու լար. Մայր իմ, ներէ ինձ. մեր Գիսակին համար է. ինք ալ կը փափաքի ունենալ իր ծաղկունքը:

Գլխովն ու խառնիխուռն մազերով խոնարհեցաւ ինկաւ այդ օրհնեալ ու նուիրական հողոյն վրայ, ուր վերջին խոտք կը դեղնէին մահուամբ, և զորո չէին կարող ի կանաչութիւն փոխել խեղճ մօրը երկար ու խանդավաթ արտասուք:

* *

Մեծ ցաւերն, ինչպէս մեծ գորովանք՝ բնութեան մէջ հրաշքներ ալ կրնան երեցնեն:

Այն հին ծաղկըներ, զոր մայր մը ժառանգութիւն ձգեր էր դուստերը՝ իրեւ յուսուածք մը, բազդի առհաւատչեայ մը, և սա՝ արտասուք և հառաչանք անմեղ ու սիրելի որդեկի մը գերեզմանին վրայ դրեր, դարձան ի թարմ, և ի բազմագունեան ոսկեծաղկիս:

Աւ երբ անմխիթար մայրը զուխը վերցուց, տեսաւ բազմաթիւ գեռաբոյս ծաղկունք՝ որ պսակ կը բլրորէին որդւոյն գերեզմանին վրայ դրուած խաչին չորս կողմը, ու կապերով նման կը ծածկէին անոր պզտի փոսը:

Իրական ծաղկունք էին, առոյգ ու թարմ ոսկեծաղկիք, որ իրենց դասն հոտով կը յիշեցնեն թէ ցաւոց և մահուան նուիրուած են:

Չգիտցուիր թէ ով գործեց այդ հրաշքը. արգեք Գիսակին մահուն ստուերը, բարերար հոգի մը, եթէ կոյսն սուրբ ցաւադին՝ որոյ այնքան պաշտօնասէր էր խեղճ մայրը:

Պարզ ու դիւրին հրաշք մը չէր ի գերեզմանատանն այն օրը կատարուածը. վասն զի սպիտակ, դեղին ու կարմրադոյն ոսկեծաղկանց մէջ տեսաւ միշտ խաչին վրայէն կախուած այն աղքատին փունջը՝ զոր ապակեայ զանգակին տակէն վերուցեր էր:

Այն օրուէն ի վեր՝ ամէն տարի, պզտի փոսին վրայ, պզտի խաչին վրայ կը ծաղկի ոսկեծաղկի բոյս մը, և խեղճ մայր մը կ'արտասուէ և կը յուսայ: